

Els darrers dies de

Maria Aurèlia Capmany

El periodista i escriptor

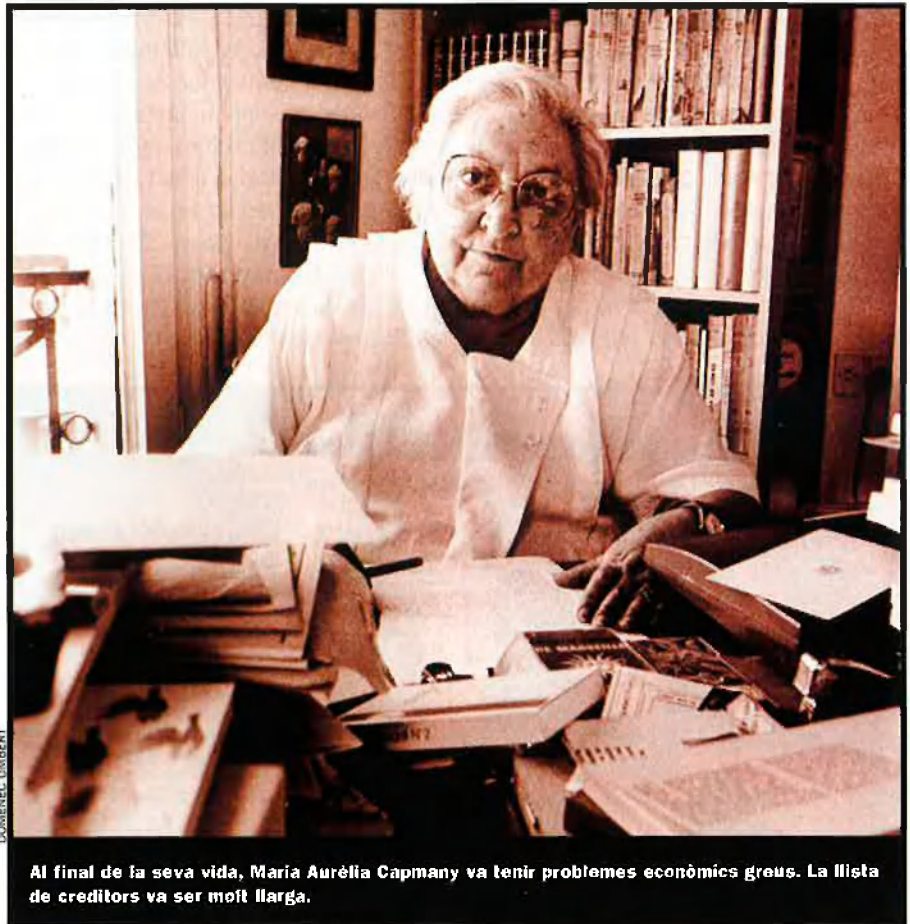
Agustí Pons acaba d'elaborar una extensa biografia de Maria Aurèlia Capmany titulada "Maria Aurèlia Capmany. L'època d'una dona", en la qual l'autor uneix vida i obra de l'escriptora catalana. Tot seguit us presentem un avanç editorial d'aquesta biografia que serà publicada per Columna a finals de novembre. En les següents pàgines l'autor explica els darrers dies de l'escriptora, des que es trasllada al pis de la plaça Reial, darrer lloc on va viure.

No són invencions, però, els maldecaps que li proporciona el pis de la plaça Reial. De l'àtic del carrer Mallorca han decidit marxar perquè els han apujat el lloguer de forma considerable i perquè, amb dos sous importants a la butxaca —ella [Maria Aurèlia], el de regidora; ell [Jaume Vidal], el de catedràtic— tenen ganes d'esdevenir propietaris i de tornar, si pot ser, a la Rambla que continua essent, per a la Maria Aurèlia, el cor i el cap de Barcelona. Són els temps de l'eufòria política —i econòmica— socialista, quan el ministre Solchaga ha dit, o diuen que ha dit, que fer-se ric és a l'abast de tothom i la Maria Aurèlia i en Jaume no estan disposats a quedar-se enrere en la carrera generalitzada cap al benestar i la sofisticació. L'Oriol Bohigas vol comprar un edifici sencer de la plaça Reial —concretament, el que correspon al número vuit— i anar-hi a viure. Però necessita socis perquè l'operació serà costosa, i ell només es pensa quedar un dels pisos. La Maria Aurèlia i en Jaume de seguida s'hi apunten. Han estat mirant altres habitatges al passatge de l'Ensenyança, al mateix carrer on viu en Raimon Obiols, però han desistit perquè es tracta d'un immoble sense ascensor, i aquest inconvenient ja el pateixen al pis de Tarragona. Bohigas els sedueix i ells es deixen seduir. Els familiars més propers a la Maria Aurèlia creuen que és ell, en Jaume, el més engrescat i que ella, la Maria Aurèlia, el segueix, com ha fet tantes altres vegades. Pep Montanyès també ho insinua en parlar del pis de la plaça Reial com d'una "casa llargament somniada, sobretot per en Jaume, em consta, però la Maria Aurèlia va decidir que si en Jaume volia

també i va lluitar per fer realitat aquest somni". Bohigas pensa fer del principal un sol pis: en total, uns tres-cents metres quadrats. La Maria Aurèlia i en Jaume decideixen fer el mateix amb el tercer pis i, a sobre, hi afegeixen l'àtic on vivia la portera, dalt del terrat, i unes golfes que en Jaume diu que vol utilitzar per no se sap quines feines domèstiques. Cal canviar de lloc la porta de l'entrada a l'immoble, posar l'ascensor, refer tot el terrat, pintar l'escala. Dins del pis, cal fer-hi totes les instal·lacions noves, canviar el sòl, i construir una escala interior per poder-se comunicar directament amb l'àtic. La Maria Aurèlia i en Jaume signen el document-préstec el novembre del 1987. Els crèdits que, en total, han demanat sumen uns seixanta milions de pessetes dividits en tres escriptures: dues pels dos pisos del tercer replà, que signen la Maria Aurèlia i en Jaume i que en total arriben als cinquanta milions; i una per l'àtic, de deu milions, que fan signar al seu nebot Xavier Izquierdo que, tanmateix, fa temps que ha deixat de viure amb ells.

Comencen a pagar el préstec però encara no poden traslladar-se al nou pis. Ben aviat —el maig del 1988— en Jaume Vidal ha d'acceptar, com sabem, la jubilació forçosa. Perd el sou de catedràtic i passa a la categoria laboral de jubilat amb la minva corresponent d'ingressos. La situació econòmica esdevé cada cop més difícil, per bé que la Maria Aurèlia i en Jaume multipliquin les seves col·laboracions editorials i periodístiques. En Jaume accepta traduir al català *À la recherche du temps perdu*, de Proust, un encàrrec editorial d'Àlex Susanna, que ha estat col·lega i amic a la Rovira i Virgili, i

ara és un dels factòtums de la puixant editorial Columna. No deixen de viatjar: París, dues vegades; Estocolm; Prada de Conflent, on la Maria Aurèlia, assistent habitual a la Universitat Catalana d'Estiu, rep un homenatge. L'escriptor Ignasi Riera se'n fa ressò en un dels seus articles al *Diari de Barcelona*: "La Capmany –escriu– és, i ha estat, per damunt de tot, una baldufa, xerra que xerraràs, que pot descriure tota mena de figures geomètriques però sense perdre mai l'eix que la manté viva i activa". Al setembre, en tornar de les vacances, decideixen plegar l'àtic del carrer Mallorca i acollir-se a l'oferta de Carmina Virgili que els deixa el seu pis –ella no l'utilitza perquè passa la major part de l'any entre París i Madrid– fins que no acabin les obres. No poden traslladar-se a la plaça Reial fins al Nadal del 1989 i, tot que l'inauguren amb la solemnitat pròpia del cas, no es pot dir que les obres estiguin acabades. Dormen, habitualment, en dues habitacions que s'han fet preparar a l'àtic on també s'han fet instal·lar una petita cuina. Els agrada despertar-se i obrir les finestres i poder rebre el sol i, després, treballar de cara al terrat, o sortir-hi a llegir o a descansar i mirar per sobre la balustrada el conjunt de terrats de la ciutat vella i, més enllà, la ratlla del mar tot just perceptible entre tantes cases. Mentrestant, les obres del pis de sota avancen a ritme lent: la cuina, els banys, el gran saló, els dos despatxos, les llibreries que cal anar instal·lant. "La compra d'un vell pis a la Plaça Reial –escriu Teresa Pàmies recordant una conversa amb la Maria Aurèlia sobre el tema–, les despeses per condicionar-lo, els errors de càlcul sobre el cost i el treball requerit per pagar-lo, tot plegat convertiren la Maria Aurèlia en una dona acorralada per compromisos amb els editors i banquers que "li facilitaren" la realització del seu somni: viure, com la seva admirada Colette, en un pis del Palais Royal, no per vel·leïtats monàrquiques –la Capmany era visceralment republicana– sinó per una compenetració profunda amb la literatura". A l'abril del 1990 la Maria Aurèlia declara a un periodista que encara

Al final de la seva vida, Maria Aurèlia Capmany va tenir problemes econòmics greus. La llista de creditors va ser molt llarga.

està acabant d'instal·lar-se i al mes d'agost ells se'n van, com és habitual, al Mal Pas [la casa d'estiu que la família del notari Vidal posseeix en aquest petit poble de la badia de Pollença] i al pis hi aterra un hoste no gens habitual: l'alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, que ha pres el costum de viure, temporalment, en diversos barris de la ciutat.

La Carmen Giménez s'ocupa de tot. La Carmen ha començat a treballar a casa de la Maria Aurèlia quan l'escriptora i en Jaume Vidal iniciaven la seva convivència al minúscul pis del carrer de Balma. Hi ha entrat per recomanació d'en Codina i no sols treballa com a dona de fer feines en el sentit literal del terme –perquè, en efecte, fa totes les feines domèstiques d'aquella casa: comprar, rentar, planxar, fer el dinar, etcètera– sinó que, en aquests últims temps, s'ha anat convertint en la confident de la Maria Aurèlia. La Carmen sap el que és anar per les botigues de l'Eixample, les més properes a l'àtic

de Mallorca-Rosselló, comprar en quantitat i demanar que ho apuntin a la llista; i coneix, i pateix, les imprevisions de la Maria Aurèlia i els capricis d'en Jaume, i sap quin tabac fumen i quin whisky gasten i s'esvera quan no hi ha diners però en Jaume es lleva tard i demana un taxi per anar a Tarragona, i és la que ha viscut més de prop les baralles entre en Jaume i la Maria Aurèlia –més ben dit, els crits d'en Jaume contra la Maria Aurèlia– i coincideix amb les nebotades de l'escriptora, amb qui tanmateix no comparteix confidències, en no acabar d'entendre quina mena d'encegament pateix la Maria Aurèlia davant d'en Jaume, com és que calla davant les seves impertinències, com és que aguanta els seus atacs d'ira, les seves companyies dubtoses, les seves absències... Però la Carmen també sap que així que entren diners la Maria Aurèlia li paga les setmanades endarrerides i que després paga els altres deutes, tot i que sovint la llista de creditors

torna a fer-se llarga de seguida.

Alguna vegada en Jaume i la Maria Aurèlia han comparegut a casa de l'Anna Capmany, la neboda, i han demanat al seu marit que els fes una declaració de renda que els resultés negativa mentre en Jaume explicava la seva darrera visita a un banc. Havia demanat diners al jove que hi havia rere la finestreta i aquest l'havia advertit, després d'haver passat la

horari, però manté la seva capacitat de treball intacte. Es passa llargues hores al dia davant la màquina d'escriure, traduint Proust o preparant articles per les diverses publicacions en les quals col·labora, i continua anant amunt i avall de Tarragona tot i que, com sabem, ja no hi dóna classe. Els dies 17, 18 i 19 de desembre del 1990 se celebra a Lleida un col·loqui titulat *Rellegir Pedrolo*, en memòria del novel·lista

Gide, Barthes, Lukács i Arthur Miller, han tingut en l'obra de Pedrolo. A Lleida, la Maria Aurèlia i en Jaume es retroben amb uns quants vells coneguts –Joan Triadú, Joaquim Molas, Joaquim Carbó, Guillem-Jordi Graells...– i en Jaume Vidal publica, a l'Avui del dia 17, un article titulat “El calor literari de Manuel de Pedrolo”. Hi subratlla que Pedrolo, al llarg de la seva vida, no va fer altra cosa que ocupar-se en la literatura i que, a més del valor purament literari, en l'obra de Pedrolo hi ha “tot un valor ideològic –moral, polític–, tota una visió del món i de la vida humana ben digna de considerar”. És l'últim article que en Jaume Vidal publicarà en vida.

Per Nadal, els germans d'en Jaume baixen a Barcelona. Passegen pels volts de la plaça de Sant Jaume i en Jaume es compra una primera edició de l'avi-oncle Joan Alcover en una llibreria de vell. Celebren l'àpat de Nadal al gran pis de la plaça Reial a la manera tradicional, tal com a en Jaume li agradava: sopa farcida i gall al forn. En Jaume se sent cansat. Fa un parell de dies de llit i, de sobte, el seu estat empitjora. Desvarieja, i la Maria Aurèlia s'espanta. En una ambulància el traslladen a l'Hospital del Mar. La Maria Aurèlia demana a la Carmen que l'acompanyi. A l'Hospital l'instal·len a la Unitat de Vigilància Intensiva. Els metges li diagnostiquen una pneumònia i adverteixen que l'estat del malalt pot empitjorar. La Maria Aurèlia passa llargues hores a l'Hospital al costat de la Carmen i de l'Anna, la neboda. Quan els metges li diuen que no hi ha hagut res a fer, que en Jaume s'ha mort, la Maria Aurèlia es llança damunt del cadàver, l'abraça i li pregunta: “Per què m'ho has fet? Per què em deixes tan sola?” En Jaume Vidal Alcover ha mort el 2 de gener del 1991, a l'edat de 67 anys. Ha mort, com hem dit, a conseqüència d'una pneumònia, en un procés molt semblant al que experimenten els malalts de la sida.

La Maria Aurèlia se sent, de cop i volta, terriblement sola. En un text inèdit, redactat a mà en un foli solt, presumiblement no destinat a ser publicat, la Maria Aurèlia resumeix, sis dies

Quan es trasllada al pis de la plaça Reial, Maria Aurèlia Capmany aconsegueix la realització del seu somni: viure com la seva admirada Colette, que residia en un pis del Palais Royal.

llibreta per la màquina corresponent, que tenia números vermells i que, per tant, no li podia donar cap quantitat. “Però que li fan falta a vostè, els diners?” havia replicat, irritat, en Jaume, i ell i la Maria Aurèlia reien, en explicar l'anècdota, mentre l'Anna i el seu marit es preguntaven, astorats, quina mena de sentit de la realitat tenien aquella parella d'intel·lectuals.

Sovint en Jaume no es troba bé. N'hi ha prou de resseguir el dietari públic de la Maria Aurèlia per comprovar-ho. Té febreta, una bronquitis més o menys crònica, però no deixa de fumar ni de beure. La Maria Aurèlia, o la Carmen, li preparen requisits –o li compren el filet més bo que troben– però en Jaume amb prou feines menja. Segueix amb el seu habitual desordre

mort feia sis mesos –concretament el 26 de juny. La Maria Aurèlia i en Jaume hi participen. La Maria Aurèlia i en Pedrolo són del mateix any, el 1918, i ella l'ha estudiat en profunditat en el text *Reixes a través*, inclòs en el llibre col·lectiu *Cita de narradors*, que ja hem presentat en el capítol corresponent. Han estat companys de radical militància antifranquista i ell ha comptat amb la seva complicitat tot i les diferents opcions polítiques que han pres. Per això, el treball de la Maria Aurèlia, de setze folis, es titula *Pedrolo encara reixes a través* i l'escriptora hi detalla com va conèixer el novel·lista; la procedència social d'aquest –nascut al castell de l'Aranyó– i la influència que alguns dels autors més importants del segle XX, com Freud,

després de la mort d'en Jaume, tota la seva desesperació: "Passa un dia més i em desperta aquest dolor per dintre. Aquest dolor no cessa. Sembla com si m'haguessin donat una pallissa per dintre, i aquest dolor sortís a flot pel camí de les venes i de les artèries. De tant en tant em vénen ganes de cridar. No sols de plorar, sinó de cridar desesperadament. No hi ha res més important que la seva mort; res més, i el buit que em deixa. No sé com ho podré assumir. La vida de cada dia ara, sense ell, em fa terror i al mateix temps submergir-me a la feina em sembla l'única solució. (...) Era tens, era sempre un salt endavant, era sempre una acció intensa, sense atur, sense esperar res, sense estalviar res. I ara jo em desperto i em trobo pensant: com m'ho faré? I em trobo pensant: què havia de fer per evitar-ho? Com? Defensant-lo de què? De si mateix? Des que ha existit en mi, la meua vida s'ha enriquit, immensament, i ara m'he quedat sense res, en una solitud més intensa que la meua habitual solitud. Què serà de mi, de la nostra casa..."

En tornar de Mallorca –on la Maria Aurèlia i els germans d'en Jaume han escampat les cendres de l'escriptor al mar de la badia de Pollença– es procedeix a l'obertura del testament. La Maria Aurèlia descobreix, astorada, incrèdula, que en Jaume no li ha deixat res; que tot ho ha donat a la seva família mallorquina. De diners, no en tenia en Jaume. Però tenia drets sobre la casa del carrer Brondo, a Palma; i la meitat del pis –això sí, hipotecat– de la plaça Reial; i, donessin o no beneficis materials, calia administrar els drets d'autor dels llibres que havia publicat; i havia acumulat, al llarg dels anys, una biblioteca formada per milers de volums. Doncs bé, en el testament atorgat per en Jaume Vidal Alcover a Calafell el 19 de juny del 1985 –abans, doncs, de començar l'aventura de la plaça Reial– llega al seu nebot Josep Lluís Vidal i Planas, fill del seu germà Josep, el pis del carrer Brondo número 4 "amb mobles i parament, de portes endins". Llega als seus nebots Jaume-Ignasi Sicre i Vidal i Francesc-Xavier Izquierdo i Vidal el drets d'autor per meitats indi-

vises. Els llibres i manuscrits –"propis i aliens"– són per a la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona; institueix i nomena hereus universals de tots els seus béns els seus nebots Joan-Gualbert, Jaume, Josep Lluís, Maria dels Àngels Izquierdo i Vidal; Josep Ramon, Maria del Pilar i Teresa Sicre i Vidal; i Teresa Vidal i Planas, a parts iguals. I, finalment, designa marmessors universals la seva germana Tineta

la que l'ha ajudat decisivament a consolidar la seva imatge pública i la seva projecció universitària, no apareix per enlloc. Per a d'altres, en canvi, aquesta absència és la demostració de l'escàs afecte real que en Jaume Vidal sentia per la Maria Aurèlia. Sigui com sigui, el que resulta realment estrany és que des del dia que en Jaume atorga testament, el juny del 1985, fins a la data de la seva mort, el 2 de gener del

Maria Aurèlia i en Jaume Vidal a Venècia. La família de la Maria Aurèlia no entén quina mena d'ençegament patia l'escriptora envers en Jaume Vidal, que ben sovint l'escribassava.

i el notari Ferran Guardiola, que formava part de la colla de tarragonins que es reunien al voltant de l'advocat i escriptor Baixeras, i que tenia fama de misogin. Alguns detalls del testament definitiu devien resultar especialment humiliants per a la Maria Aurèlia. Per exemple, l'afirmació que tots els llibres i manuscrits, "propis i aliens" (sic!), fossin destinats a la Universitat de Tarragona sense que ella en pogués fer una tria prèvia, ni que fos per guardar, fins a la seva mort, uns quants llibres o manuscrits especialment estimats.

Els amics més condescendents amb en Jaume atribueixen al notari la lletra i l'esperit del testament on el nom de la Maria Aurèlia Capmany, la companya de l'escriptor des de l'any 1968,

1991, la parella no hagi trobat ni un moment per parlar del tema. Perquè ella, òbviament, no ha actuat així. Ella, la Maria Aurèlia, en testament atorgat també a Calafell el maig del 1986, llega els seus llibres, revistes, fulletons, etcètera, a la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona però després que, en primer lloc, en Jaume i, en segon lloc, les seves nebodes Mercè i Anna, hagin triat els que desitgin. I llega els drets de propietat intel·lectual a en Jaume Vidal Alcover "amb caràcter vitalici, tot rellevant-lo de qualsevol obligació d'inventari i fermança" i, pel que fa a la nua propietat, estableix com a hereves la Mercè i l'Anna Capmany.

Després de la lectura del testament, a la Maria Aurèlia li cau el món a sobre en un sentit metafòric i, quasi, en un

Montserrat Roig i Maria Aurèlia Capmany, al pis de la plaça Reial, l'any 1991.

ENLAC AMERICH

sentit literal. De cop i volta, es troba sense res i així ho confessa, desolada, als seus íntims. No sap què ha de fer i el seu futur més immediat depèn, ara, de la voluntat de la família d'en Jaume, que ha passat a ser propietària de la meitat del pis de la plaça Reial. Amb les despeses de l'enterrament, la Maria Aurèlia ha gastat els últims diners líquids que li quedaven. Una mà amiga i discreta li fa arribar, en un sobre, mig milió de pessetes. Finalment, la Tineta renuncia, davant notari, a exercir els seus drets sobre el pis. Però aquesta solució significa que la Maria Aurèlia s'ha de fer càrrec del pagament de la hipoteca signada per en Jaume, cosa absolutament impossible. Perquè, a més, per poder fer front a les despeses generades per les obres, en Jaume i la Maria Aurèlia han demanat

hipoteques a canvi de tornar-se a quedar la tercera planta on la Maria Aurèlia podrà continuar vivint fins a la seva mort. Del pagament de la hipoteca de l'àtic se'n fa càrrec Xavier Izquierdo, que és qui l'havia signat, i que s'hi trasllada a viure.

Tot això traspals profundament la Maria Aurèlia. Als íntims els confessa sentir-se terriblement sola i demana que la mimin. De seguida, però, es lliura a "una activitat frenètica de presentacions i actes públics" com ha escrit, parlant d'aquelles setmanes, Àlex Susanna que va seguir de prop els últims mesos de vida de l'escriptora. Segueix col·laborant en diversos diaris i publicacions: a l'*Avui*, per exemple; a la revista del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona; a la revista *Cultura*, on manté una viva

diners, a part del de les hipoteques, a uns amics d'uns amics que ara també volen cobrar.

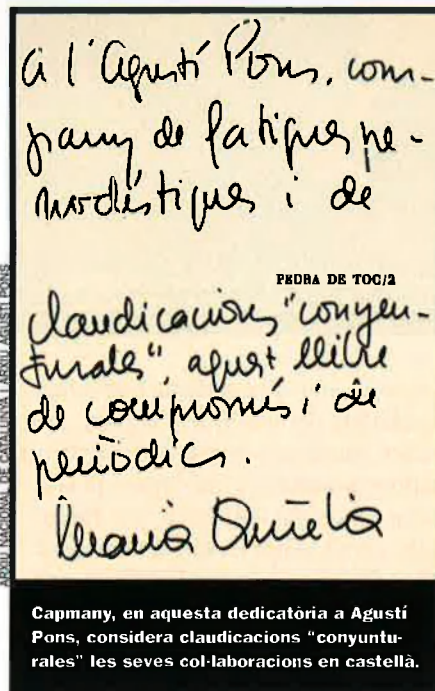
L'embolic és descomunal. La solució arriba per via política. Pasqual Maragall, que en aquestes hores ha demostrat un afecte sincer, profund, envers la Maria Aurèlia –i aquest judici és compartit per totes les persones que han estat al costat de l'escriptora–, mou les seves influències i aconseguix que la Caixa de Catalunya, al cap i a la fi dependent, en una certa manera, de la Diputació de Barcelona, cancel·li les dues

conversa amb Montserrat Roig; i a *Barcelona metròpoli mediterrània*, on parla de l'estiu viscut des de la plaça Reial. Un dia rep la visita del seu vell amic Tonyo Roda, que ha vingut a Barcelona per uns dies. Li ensenya el pis, tan espaiós, i la cuina on s'amunteguen tots els electrodomèstics possibles. A la sortida, ell comenta a la seva dona que la vida sempre és injusta; que ara que, gràcies a la seva tenacitat, la Maria Aurèlia se n'ha sortit –i ho diu perquè recorda la cuina bruta i humida de l'entresòl de la Rambla– ara ja està tocada per l'ombra indefugible de la malaltia. La Maria Aurèlia actua de cicerone en una visita d'un grup d'intel·lectuals a les obres olímpiques; imparteix la conferència inaugural del cicle "La novel·la de Barcelona vista pels seus autors", a la Universitat de Barcelona, on repassa la seva creació narrativa des de *Necessitem morir* fins a *El cap de Sant Jordi*; i està obsessionada a trobar editor per a la monumental *Paremiologia* de l'avi Farnés –i al final aconseguix que la Diputació se'n faci càrrec– i per acabar la traducció de Proust, que havia començat, com sabem, en Jaume Vidal. Li queden unes cent-cinquanta pàgines per traduir i s'hi dedica amb la seva passió característica. De vegades, telefona a l'Anna, la neboda, i li confessa que li fan mal els dits de tant picar a màquina però mentre li dura la feina es manté en tensió. L'Institut Francès organitza, periòdicament, unes sessions titulades "Carte blanche à...", on un escriptor amic de la casa munta unes jornades a la seva manera per parlar dels temes culturals que creu d'interès. Ara, a meitat d'abril, li correspon a la Maria Aurèlia muntar la seva carta blanca. Ella organitza tres taules rodones en les quals participen alguns dels seus companys de generació –per exemple, Jordi Sarsanedas, tan profundament coneixedor de la cultura francesa– i novel·listes joves com Sergi Pàmies i Maria de la Pau Janer. També, Isabel Clara Simó, Carme Riera, Montserrat Roig, i Àlex Susanna, entre d'altres. El text del programa és un text insòlitàment curt: quinze ratlles mal acabades. I és que la Maria Aurèlia fa dies

que no es troba bé. Té mal de cap, hi veu doble i presenta dificultats no de comprensió sinó d'expressió. Per a la Maria Aurèlia, aquest darrer fenomen, el de la disartria, resulta especialment desmoralitzador. Ella, acostumada a parlar en públic i a dictar els seus articles, ara comença a tenir dificultats per expressar en frases coherents el que pensa. Torna a l'hospital i els metges, després de les corresponents proves, li diagnostiquen metàstasi cerebral. Li recreen cortisona i se sotmet a sessions de radioteràpia, amb la corresponent caiguda de cabell, però res no impedeix l'avenç de la malaltia. A finals de maig, els metges diagnostiquen una nova metàstasi en el teixit subcutani del pit operat. A l'estiu no vol deixar d'anar al Mal Pas. Hi va, com sempre, el mes d'agost, en companyia de la Carmen. La família d'en Jaume la rep d'una manera freda i distant. Es vol banyar al mar encara que cada vegada té més dificultats per transitar pel camí de la platja. Un dia cau i es posa a plorar. A meitat d'agost, la Carmen la convenç de tornar a Barcelona. A finals d'aquest mes torna a l'hospital on queda ingressada durant uns quants dies. El càncer ha fet metàstasi en el cervell i el fetge també comença a estar tocat. Li costa de respirar, i ha de dormir asseguda.

Durant el mes de setembre encara acudeix al despatx de la plaça de Catalunya i intenta dictar alguns articles a la Carmen Sanllorente. "Quan va arribar l'inevitable —explica aquesta en l'article titulat "Treballar per a ella, tot un luxe!" publicat en el volum *Un lloc entre els vius. Homenatge a Maria Aurèlia Capmany*—, el teu primer símptoma va ser deixar-te endur com qui ja no disposa de les pròpies forces ni les controla. Quins mesos més difícils! Si arribaves preocupada al despatx i em comentaves afligida "Tinc tantes coses al meu capet!" intentava tranquil·litzar-te, me les explicaves i llavors te'n triava un parell, les que sabia que et preocupaven més; les resolíem, i amb expressió quasi beatífica deies: 'Ja ho tinc tot enllestit'. Intentava transmetre't tot el meu afecte, que sabessis que t'estimàvem, però era

molt dur perquè era conscient que les meves paraules no canviaven la gravetat de la situació. Volies continuar escrivint articles perquè rebutjaves la teva incapacitat gradual. Quan se't travava la llengua o veia que no coordinaves bé una frase, et deia: 'No sé què em passa, Maria Aurèlia, que ja no hi sento tan bé com abans, ¿et faria res repetir-me-la?' I tu, amb cara de benevolència, intentaves no precipitar-te, però de seguida oblidaves els teus bons

Capmany, en aquesta dedicatòria a Agustí Pons, considera claudicacions "conyunturals" les seves col·laboracions en castellà.

propòsits. I així vam continuar treballant molts dies, dies que a mi em van semblar eters. No podia sortir del teu despatx amb frases a mig acabar. Havia d'enginyar-me-les de manera que, sense que ho notessis, acabessis de dir el que volies expressar. Tot d'una va arribar el moment en què anaves deixant 'per demà' la teva feina, el teu article, el teu llibre. Cada dia em deies: 'Demà treballarem. Quanta feina que tinc per fer!' Tot era per demà. A vegades em preguntava: ¿s'enganya, vol ser enganyada? Aquesta situació degué durar un parell de mesos. Després d'això, un dia a les vuit del matí una trucada d'urgència des de l'Hospital del Mar em deia que m'estaves esperant ja dutxada, esmorzada i asseguda al sofà, disposada a escriure un article sobre Sant Petersburg. La meua perplexitat

no tenia nom. ¿Com podies dictar en aquelles circumstàncies? A poc a poc vaig anar descobrint el secret. En Pasqual Maragall t'havia visitat la nit abans. Senties per ell una intensa tendresa maternal. ¿Què t'havia dit? ¿Quin poder va exercir sobre teu per sorprendre'm quan em vaig trobar amb una Maria Aurèlia com la d'abans: amb l'art de la paraula brillant, amb la veu molt clara, lúcida, amb una estranya facilitat? "Escriurem el primer capítol sobre l'antic Leningrad; en seran tres —vas dir—. En Pasqual m'ho ha demanat". Quina llàstima que el miracle que va aconseguir en Pasqual Maragall fos tan efímer. Va vèncer la malaltia, mai no hi va haver un segon capítol. Allò va ser l'última cosa que vas escriure en la plenitud de les teves facultats: 'Envia'n una còpia de seguida a en Pasqual i l'original a l'Avui'. Aquell matí es va acabar la meua feina al teu costat". L'article sobre Leningrad, amb el títol de "Rússia o les Rússies", es va publicar l'1 de setembre del 1991. Encara se'n va publicar un altre, signat per la Maria Aurèlia, el dia 24, festivitat de la Mercè, patrona de Barcelona. Ocupa amb prou feines vint ratlles i el diari el publica perquè els seus responsables saben que, per a la Maria Aurèlia, escriure per a l'Avui constitueix, ara, una teràpia desesperada.

El 28 de setembre del 1991 ingressa per darrera vegada a l'Hospital del Mar de Barcelona. El seu estat general ha entrat en una fase de deteriorament definitiu. A la metàstasi generalitzada cal afegir-hi somnolència i desorientació. S'ofega i se li accentuen, per tant, els problemes de respiració. Maria Aurèlia Capmany i Farnés mor pocs minuts després de les deu de la nit del dimecres 2 d'octubre del 1991, a l'edat de 73 anys. Feia exactament nou mesos, dia per dia, que havia mort en Jaume Vidal Alcover. De seguida, l'alcalde Maragall es trasllada a l'Hospital i disposa que la capella ardent quedi instal·lada al Saló de la Reina Regent de l'Ajuntament de Barcelona. D'aquesta manera, els barcelonins podran acomiadar-se de la Maria Aurèlia que ha deixat dit —en el testament ja esmentat— que dona el seu cos a la ciència.

Maria Aurèlia mor el 1991, quan la metàstasi s'apodera del seu cos. L'amic de l'escriptora, Pasqual Maragall, llavors alcalde, disposa la capella ardent a l'Ajuntament de Barcelona.

L'endemà i l'endemà passat tots els diaris de Barcelona, i la resta de mitjans de comunicació, dediquen amplis espais a recordar la figura de l'escriptora. L'*Avui* publica un editorial –“Viure i escriure”– que acaba amb aquesta reflexió: “Al marge de les seves qualitats literàries, que els historiadors hauran de fixar en el seu dia, amb la mort de Maria Aurèlia Capmany desapareix una figura emblemàtica de la Barcelona i de la Catalunya de la postguerra; una figura que va ser fidel al seu país i, a la vegada, el va fustigar, quan ho va creure necessari, sense contemplacions. Una persona de cultura que va

assumir, amb una perfecta naturalitat, la història del país i, a la vegada, va saber impregnar-se dels grans corrents europeus estètics i ideològics de la seva època. En definitiva, una figura que, en un temps en què no era gens fàcil fer-ho, va ajudar decisivament a fer aquest país, el seu i el nostre, una mica més lliure, una mica més pròsper”. A *La Vanguardia*, que dedica tres capçaleres a la notícia de la mort, es publica, al cap d'uns dies, un article, en català, titulat “Maria Aurèlia, t'estimo”, de Pep Subirós: “Jo recordaré, sobretot –diu aquest antic col·laborador seu–, el que els prejudicis em feien

témer d'ella: la seva franquesa, la seva radicalitat, la seva intransigència, és a dir, la seva enteresa, la seva confiança en la raó i l'educació com a instruments per millorar-nos, la seva utilització de la política per a la cultura i no de la cultura per a la política”. A *El Periódico*, Ignasi Riera parla d’“el ultimo de nuestros escritores orales”, “lujo de nuestra historia literaria”, i al *Diari de Barcelona*, entre molts altres articles, Montserrat Palau, una de les deixebles més brillants d'en Jaume Vidal, recorda les vinculacions de la Maria Aurèlia a Tarragona –“L'altra ciutat”– i com s'hi va arribar a integrar. El divendres, l'*Avui* i *El País* publiquen, en forma d'article, i amb un títol diferent, el discurs que l'alcalde Maragall ha llegit el dia abans, quan el consistori ha visitat la capella ardent de l'escriptora. És un article molt sentit, molt emotiu on diu, entre altres coses: “La Maria Aurèlia ha estat (...) un luxe per a molts de nosaltres; un luxe gratuït, un ajut no demanat, impensable, caigut del cel o, més ben dit, nascut de la terra, nascut diria de l'asfalt de la ciutat, de les pedres de la ciutat convencional”.

L'endemà, dissabte, dia 5 d'octubre, se celebra l'acte de comiat-homenatge a l'escriptora al Saló del Tinell del Palau Major de Barcelona. El dia és rúfol, i plou. Però no hi falta ningú. El president Pujol parla de “l'adhesió radical a la llibertat” de la Maria Aurèlia, una figura “emblemàtica” que ha servit Catalunya “sense cofoismes ni complexos”. L'alcalde Maragall qualifica la

SALA *l'*HORTA Promoció per als lectors d'EL TEMPS

El Món en 80 Màscares
d'El Teatre de l'Home Dibuijat

Presentant aquest anunci obtindràs dues entrades per a la funció del diumenge 3 de desembre, a les 18 h.

Per aconseguir les entrades cal telefonar al 96 375 96 43 abans del 30 de novembre. Les entrades són limitades.

Maria Aurèlia com una persona "catalanista, d'esquerres, nacionalista didàctica, democràtica i laica". El primer secretari del PSC, Raimon Obiols, recorda que la Maria Aurèlia ha assumit la política "com un deure elemental, sense lamentacions" i Jordi Llimona, caputxí i coreligionari des dels temps del Mítig per la Llibertat, es refereix a l'agnosticisme de l'escriptora viscut des del respecte a les conviccions i idees dels altres. També està previst que parli Pere Calders, però a ningú de l'ajuntament no se li ha acudit enviar un vehicle a recollir-lo i l'escriptor arriba tard, i mullat, a la cerimònia. L'acte s'ha iniciat amb la lectura de diversos fragments de l'obra literària de la Maria Aurèlia –referits al sentit de la literatura, la guerra civil, la llengua catalana i la ciutat de Barcelona– a càrrec de Carme Sansa, l'actriu que havia començat a professionalitzar-se en aquelles sessions de teatre-cabaret de la Cova del Drac. Els castellans de Barcelona han aixecat un pilar de cinc, i l'anxaneta ha estat una nena, símbol –voluntari o involuntari– dels canvis que la condició femenina ha experimentat a Catalunya; canvis en els quals la Maria Aurèlia tant ha tingut a veure. Oriol Martorell ha dirigit el cant d'"Els Segadors", l'himne que ella havia ajudat a popularitzar entre les generacions posteriors a la guerra civil. El moment més corprenedor arriba quan la contractant Montserrat Martorell, acompanyada d'Albert Romaní, al clavecí, i d'un quartet de corda, enceta l'ària final de Dido i Eneas, de Purcell, una de les més vibrants i doloroses de tota la història operística, i una de les més estimades per la Maria Aurèlia. Per les altes voltes gòtiques del Tinell ressona el lament emocionat de la reina de Cartago: "Les teves tenebres emmascaren la llum.// Deixa'm reposar a la teva falda.// Et diria més coses, però la mort s'empara de mi.// Ara, la mort és benvinguda.// Quan m'hagin enterrat, que els meus errors no vinguin més// a pertorbar el teu esperit.// Recorda'm, recorda'm".

Agustí Pons

Fruits de la Terra

Al Penedès,

la singular llum del

Mediterrani desvetlla

cada dia la terra.

Raig a raig, escalfa

i conforma el fruit més

preuat, el raïm, fins

a obtenir vins i caves

tot llum, tot vida.

CAVASHILL

Vins i caves

Moja - Alt Penedès

Tel 938 900 588

cavashill@cavashill.com

www.cavashill.com

